

ВЪВЕДЕНИЕ

Обществените отношения, свързани с националната и с конвенционалната сигурност, все по-често биват застрашени в условията на динамично развиваща се в глобален план икономическа и политическа обстановка, съпътствана с военни операции и териториални конфликти.

Предотвратяването на дестабилизация на вътрешния правов ред е мислимо единствено при познаване на елементите на деянията, които са от естество да накърнят интересите на Републиката и основните права на личността на всеки гражданин. Воден от това разбиране, авторът представя изложение на състави на престъпления, въздигнати в такива в особената част на Наказателния кодекс на Република България, и свързани с националната и с конвенционалната (вътрешна) сигурност, базирано на теоретични постановки и на съдебна практика по приложението на закона.

Този подход цели не само постигане на задълбочено теоретично познание за всеки един от изследваните проблеми, но и да улесни адресатите в усвояването на материята чрез представяне на практическия израз на престъпната дейност, изследвана в съдебните решения.

По тези съображения настоящият лекционен курс би бил особено полезен за обучаващите се в специалност „Право“, „Национална сигурност“ и други учебни дисциплини, насочени към установяване и превенция на правонарушения на вътрешния ред и сигурност. Със същата сила горното важи и за практикуващите юристи и специалисти в съответните области, доколкото изложението последователно изяснява фактическия състав на отделните престъпления, респективно е меродавен за определяне съставомерността на обективизирана престъпна деятелност.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА

В Особената част на Наказателния кодекс систематично и изчерпателно са посочени деянията, които законодателят е въздигнал в престъпления. Последните са разпределени в глави и раздели според вида на общественото отношение, което засягат. Следователно основен критерий за систематизирането на нормите на Особената част е обектът на посегателство.

Обект на престъплението е системата от обществени отношения на действащия правен ред в страната, които правото защитава. Разграничават се общ, родов и непосредствен обект. И докато под „общ обект“ се разбира общото понятие за обекта на престъплението въобще, то „родовият обект“ е относим към обособена група обществени отношения, чието засягане е определящо за вида на престъплението. Именно родовият обект е залегнал в заглавието на отделните глави и раздели в Особената част. Непосредственият обект е конкретното обществено отношение, което се засяга от конкретно деяние.

Различните видове престъпления, на свой ред, се характеризират със съвкупност от признаци, посочени в нормите на Особената част на Наказателния кодекс. Тази съвкупност представлява законния състав или състава на престъплението.

Всеки състав съдържа четири категории признаци относно:

1. обекта
2. субекта
3. обективната страна
4. субективната страна на престъплението

Обектът не е посочен изрично в отделните престъпни състави, но присъства в наименованието на раздела.

Субектът обичайно се указва с „който“, чиято употреба сочи за субект всяко наказателноотговорно лице.

Обективната страна обхваща изпълнителното деяние, резултата и причинно-следствената връзка, а така също може да присъстват признаци относно условията, място, начин и средство на извършване. При изследване на конкретен престъпен състав от особена важност е да се определи изпълнителното деяние, т.е. деянието, с което се изпълнява престъплението. По този начин следва да се установи кога изпълнението започва и кога е довършено, респективно да се разграничат отделните стадии – опит, ако такъв е възможен, и довършено престъпление. В тази връзка от значение е и дали в състава са включени общественоопасните последици от деянието, престъпният резултат, за да се определи дали се касае за резултатно престъпление или формално (на просто извършване).

Към субективната страна са относими, на първо място, форма на вината (умисъл, непредпазливост), и като факултативни признаци може да присъстват специална цел, подбуди на дееца и др. Когато в състава е предвидена специална цел (например чл. 116, ал. 1, т. 7 от НК – убийство с користна цел), то винаги формата на вината е пряк умисъл.

Когато в едно деяние се установят всички признаци на законен състав на престъпление, то същото се явява съставомерно. В противен случай – при липсата на кой да е от признаците на престъпния състав, деянието е несъставомерно и като такова не съставлява престъпление от вида на предвидено в дадената норма.

ГЛАВА ПЪРВА

ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПРОТИВ РЕПУБЛИКАТА

В глава Първа на Особената част на Наказателния кодекс изчерпателно са изброени онези престъпни деяния, чийто обект се явява държавната власт в Република България и политическите обществени отношения, свързани с нейното упражняване и правилно функциониране посредством държавните органи. От обективна страна деянията са от естество негативно да въздействат върху държавната власт и управление, поради което се наричат противодържавни престъпления и видно от своя обект се характеризират с висока степен на обществена опасност. От субективна страна престъпленията се извършват умишлено, като почти всички се характеризират и със специална политическа цел.

Обособени са в четири раздела – Измяна, Шпионство, Диверсия и вредителство и Други престъпления, които съответно засягат вътрешната и външна сигурност на държавата, нейната икономика и други аспекти на държавното управление. За разлика от престъпленията, посочени в разделите Диверсия и вредителство и Други престъпления, то измяната и шпионството са разделите, чрез които се показва прякото въздействие върху държавната власт.

§ 1. ИЗМЯНА

Както вече беше посочено, първият раздел от противодържавните престъпления е наименуван „Измяна“. В този раздел са поместени законовите текстове на чл. 95 до 97а от НК, съдържащи различни проявни форми на измяна на засягане на вътрешната сигурност в републиката.

Законният състав на престъплението по чл. 95 от НК е както следва:

Чл. 95. (Доп. – ДВ, бр. 50 от 1995 г., изм. – ДВ, бр. 153 от 1998 г.) Който с цел да бъде съборена, подровена или отслабена властта в републиката участвува в извършването на опит за преврат за насилствено завземане на властта в центъра или по места, или в бунт, или във въоръжено въстание, се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години, с доживотен затвор или с доживотен затвор без замяна.

Анализът на цитирания текст следва последователно да обособи признаците на състава относно обекта, субекта, обективната страна и субективната страна. Това е принципният подход при разглеждане и изучаване на всички престъпни състави от Особената част на НК.

Така, на първо място, обектът е имплицитно даден, т.е. не е изрично посочен в състава, а същият се извежда от наименованието на раздела „Измяна“. Обект на престъплението е вътрешната сигурност в държавата като елемент на политическата власт.

Следва да се определи кой е субект на престъплението. За това указва относителното местоимение „който“. Както беше по-рано посочено, неговата употреба означава, че субект на престъплението е всяко наказателноотговорно лице по смисъла на чл. 31 от НК. Това е пълнолетно лице, навършило 18 – годишна възраст, което към момента на извършване на деянието е могло да разбира свойството и значението на извършеното от него и да ръководи постъпките си,

т.е. действа в условията на вмняемост, както и лицата, навършили 14 – годишна възраст при същото условие.

На следващо място, определят се признаците на обективната страна.

Посочени са три форми на изпълнително деяние: „участие в извършването на опит за преврат“, „участие в бунт“ или „участие във въоръжено въстание“.

Относно първата форма: “участвува в извършването на опит за преврат за насилствено завземане на властта в центъра или по места”.

Превратът се характеризира с две фази – фаза на конспиративна дейност, в която се осъществяват тайни подготвителни действия по неговото организиране, и последваща втора фаза, в която се нааня внезапно удар срещу властта за насилственото ѝ завземане и установяване контрол. Ударът може да е насочен към централната държавна власт на управление или към органите на местно самоуправление. Престъплението е формално, като е довършено със самото започване на насилствените действия без оглед на това дали те са успешни или не. Този подход е израз на високата обществена опасност на престъпното деяние и нуждата от засилена наказателноправна защита на политическата власт, поради което законодателят въздига в самостоятелно престъпление самия опит за нейното завземане. В този смисъл, в чл. 110 от НК е инкриминирано и приготвянето към извършване на това престъпление, като в конкретния случай действията по приготвяне може да бъдат отнесени към фазата на конспиративна дейност.

Втората форма: „участвува в бунт“

За разлика от преврата, бунтът е явно повдигане на група от хора, които може да бъдат свързани по общ признак – например, принадлежащи към един колектив, срещу властта. За бунта не е характерна предварителна подготовка, респективно – може да възникне спонтанно. Формално престъпление, довършено е със самото започване на бунтовните/въоръжените действия.

Третата форма: „участвува във въоръжено въстание“